

УТОЧНЕННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІСОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

CLARIFICATION OF CONCEPTUAL AND CATEGORICAL APPARATUS OF INSTITUTIONAL PROVIDING OF INVESTMENT ACTIVITIES OF THE FOREST SECTOR

Михайло СТУПЕНЬ,
доктор економічних наук,
Львівський національний
аграрний університет

Mykhaylo STUPEN',
Doctor of Economics,
Lviv National Agrarian University

Богдан ШУМЛЯНСЬКИЙ,
аспірант,
Львівський національний
аграрний університет

Bohdan SHUMLYANSKY,
Postgraduate student,
Lviv National Agrarian University

Трансформаційні процеси, що є характерними для сучасного розвитку української економіки, вимагають теоретичного обґрунтування як самих шляхів суспільних змін, так і конкретних механізмів їх здійснення [9, с. 14]. І в цьому відношенні найбільш адекватною є інституціональна теорія, яка, з одного боку, збагатила дослідницький апарат даної теорії, а з другого – досить розширила предмет аналізу, що суттєво ускладнило здійснення вузькопредметних досліджень і породило цілий ряд внутрішніх суперечностей. Причиною тому слід визнати співіснування досить різних визначень основних понять та категорій, які вважаються базовими для інституціоналізму. Як справедливо зазначає О. Мамедов, більш ніж за сімдесят років інституціоналісти так і не змогли зробити перший, необхідний для формування будь-якої наукової концепції крок – чітко пояснити, що ж таке «інституція» та «інститути» [5, с. 119]. Тому при проведенні досліджень інституційного характеру першочерговим завданням залишається необхідність уточнення сутнісних характеристик даних понять, оскільки саме вони є базою для подальших вузькопредметних досліджень.

Проблема уточнення понятійно-категоріального апарату інституційного забезпечення досить активно досліджується як у світовій, так і у вітчизняній науковій літературі. Проте, незважаючи на наукові здобутки та значний практичний досвід у сфері інституціонального забезпечення, цікавою для подальших досліджень залишається низка теоретико-методологічних питань щодо особливостей інституційного забезпечення інвестиційної діяльності, чим саме і обумовлюється необхідність проведення подальших досліджень з даної тематики.

Постановка завдання: системне дослідження понятійно-категоріального апарату інституціональної економіки задля уточнення

сутності інституційного забезпечення інвестиційної діяльності лісового сектору економіки.

Дослідження сутності інституційного забезпечення інвестиційної діяльності, на нашу думку, варто розпочати з вивчення цього терміну в першу чергу з точки зору інституціоналізму і лише потім – з точки зору інвестиційного процесу [1, с. 29].

Ключовими поняттями інституціональної теорії, яка зароджувалася та розвивалася в англомовних країнах (США й Англії), є «*institution*» та «*institute*» [7, с. 45]. Проте поняття «*institute*» у зарубіжній літературі в контексті теорії інституціоналізму практично не вживається. Тож, окремі науковці зміст понять «*institution*» та «*institute*» ототожнюють, що зумовлює формування так званої пастки синонімізації. Так, зокрема, Д. Соколовський зауважує, що «про «інституції» найчастіше згадують там, де йдеться про набір, систему правил, а термін «інститут» швидше застосовується до окремого припису. Отже, категорії «інститут» і «інституція» мають однакову природу» [13, с. 91-92].

На нашу думку, виникнення в науковій теорії синонімізації недопустиме, оскільки кожному явищу має відповідати лише єдине поняття як завершенний, визнаний і вкорінений результат синтезу його багатьох визначень. Так, категорії як «інститут» і «інституція» дійсно мають однакову природу, але водночас вони відрізняються ступенем системності. Інституцією слід називати систему, тобто взаємопов'язаний між собою метою та об'єктом застосування набір норм. Отже, інституція є агрегатом норм, а інститут – базовим, атомарним (неділимим) елементом інституції. Щоб довести дані твердження більш детально розглянемо сутність даних понять.

При першій же спробі пізнання сутності поняття «*institution*» (від лат. означає «інституція»), зустрічаємося

У статті обґрунтовано необхідність при проведенні досліджень інституційного характеру першочергово уточнити сутнісні характеристики понятійно-категоріального апарату, оскільки саме вони є базою для подальших вузькопредметних досліджень. Розглянуто сутність понять «інституції», «інститути» та «інституційне забезпечення». Чітко виокремлено відмінності між поняттями «institution» та «institute». Доведено, що під інституційним забезпеченням інвестиційної діяльності лісового сектору економіки слід розуміти сукупність державних і недержавних інституцій, які забезпечують створення правових, організаційних і економічних умов, необхідних для провадження й розвитку інвестиційної діяльності, спрямованої на: запобігання негативному впливу на навколишнє природне середовище; мінімізацію ресурсоспоживання; підвищення економічної ефективності інвестованого капіталу та на стимулювання ощадливого природокористування.

In the article the necessity when carrying out institutional investigations to clarify essential characteristics of conceptual and categorical apparatus being a basis for further narrow-subject investigations is substantiated. The essence of notions "institutions", "institutes" and "institutional providing" are considered. The differences between notions "institution" and "institutes" are distinctly clarified. It is proved that under the notion of institutional providing of investment activities of forest sector we should understand a number of state and non-state institutions which ensure establishment of legal, organisational and economic conditions needed to implement and develop investment activity aimed at prevention of negative impact upon the environment, minimization of resource consumption, increasing of economic efficiency of invested capital and at stimulating of saving nature using.

Таблиця. Тракткування поняття «інституція» за різними підходами

Підходи	Вчені	Поняття	Особливості розгляду поняття
Обмежувачий	Д. Норт	Поняття «інституція» охоплює будь-які види обмежень, створені для спрямування людської взаємодії у певному напрямі.	Поняття «інститут» та «інституція» розглядаються окремо
	Е. Остром	Інституції можуть бути визначені як набори працюючих правил для визнання того, хто має приймати рішення в певних сферах, яких спільних правил слід дотримуватися, яким процедурам необхідно слідувати, яку інформацію слід або не слід продукувати, які остаточні наслідки матимуть для індивідів ті чи інші їх дії.	Більш детально розглядається поняття «інституція»
Функціональний	Дж. Кемпбелл	Інституції – це сукупність формальних і неформальних механізмів спостереження (monitoring) і примусу (enforcement) до їх дотримання. Без інституцій життя робиться хаотичним і більш складним.	Більш детально розглядається поняття «інституція»
	Т. Гайдай	Інституція – це система норм і правил, що упорядковують, структурують соціально-економічну взаємодію економічних суб'єктів і соціальних груп.	Поняття «інститут» та «інституція» розглядаються окремо
Біхевіористичний	М. Кармазін	Засоби суспільного обміну та складові механізми регулювання ринкових відносин.	Немає розмежувань між поняттями «інститут» та «інституція»
	О. Ніколюк	Інституція – це механізм зниження інформаційної невизначеності шляхом формування рутинізованих моделей поведінки економічних агентів	Поняття «інститут» та «інституція» розглядаються окремо

з тим, що дотепер не сформовано єдиного загально визнаного його визначення. У різних напрямках в інституційній теорії, а іноді навіть і серед представників однієї і тієї ж концепції зустрічаються не однакові трактування даного поняття, про що свідчать дані **таблиці**.

З таблиці видно, що згідно з підходом Д. Нортона поняття «інституція» охоплює будь-які види обмежень, створені для спрямування людської взаємодії у певному напрямі. [8]. Аналогічної думки дотримується і Е. Остром, який під інституціями рекомендує розуміти сукупність правил прийняття рішень у певних сферах діяльності [16, с. 51]. Твердження Д. Нортона та Е. Острома підтримали Р. Ріхтер, В. Каспер, Дж. Кемпделл, В. Зотов, В. Пресняков та ін. При визначенні сутності «інституція» ними було за основу взято критерій обмеження дій, тож трактування даного поняття слід визнати сформованим за обмежувальним підходом.

Водночас Т. Гайдай у своїй статті «Інституція як інструмент інституційного економічного аналізу» запропонував розглядати поняття «інституція» з іншої точки зору – за функціональним призначенням. Він наголошує, що «інституції» слід розглядати як систему норм і правил, які упорядковують, структурують соціально-економічну взаємодію економічних суб'єктів і соціальних груп [2].

Цікавими є і трактування поняття «інституція» за біхевіористичним підходом, тобто за сукупністю поведінкових реакцій індивіда чи організації. Поведінка індивідів чи організації завжди носить суспільний характер, що проявляється в тісному нерозривному зв'язку між індивідуальними діями та суспільством у цілому. Цей взаємозв'язок виникає в межах формування й досягнення особистісних та суспільних цілей. В ідеалі індивідуальні цілі мають збігатися із загальносуспільними цілями, а не бути їм підпорядковані. Аналогічно неприпустимим є підпорядкування цілей суспільства індивідуальним цілям. Тобто суспільний характер поведінки індивіда чи організації визначається їх діями, що беруть участь у досягненні суспільної мети та тією чи іншою мірою впливають на суспільство в цілому [7, с. 48].

Отже, доходимо висновку, що інституції – це система норм і правил, які охоплюють формальні та неформальні норми, що регламентують відносини між економічними суб'єктами і передбачають наявність відповідних організаційних структур з метою досягнення певних цілей.

Формою прояву інституцій є інститути. Інститути (від лат. institutum) – це елементи системно-організаційної структури

суспільства, за допомоги яких інституції реалізуються, тобто здійснюються самі ці специфічні суспільні функції або їх навчають, передають їх новим агентам. У цьому полягає еволюційна роль інститутів як «твердих структур» у господарських системах, на відміну від «м'яких» інституцій, які, лише «затвердивши», передаються і зберігаються [3, с. 56].

В. Мандибура справедливо стверджує, що інститути включають увесь спектр надбудовних соціальних відносин. Як елементи системно-організаційної структури суспільства їх варто поділяти на:

- 1) владно-організаційні інститути (інститути державної влади, інститут місцевого самоврядування);
- 2) базисно-господарські та функціонально-економічні системні інститути (інститут власності, інститут підприємництва, інститут грошей, фінансово-кредитний інститут, інститут ціноутворення);
- 3) господарсько-асоціативні інститути (домогосподарство, фірма, держава);
- 4) асоціативно-соціальні інститути (партії, профспілки, суспільні об'єднання, громадські організації) [6, с. 111].

Отже, у вузькому практичному розумінні інституційне забезпечення – це юридичне закріплення норм, правил гри, створення організаційних структур господарювання та інфраструктури, сформованих державою, організаціями і суспільством [14, с. 153].

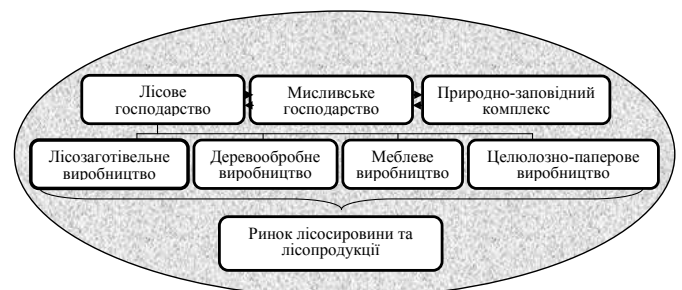
У широкому розумінні інституційне забезпечення слід визнати динамічним процесом формування інституцій (правила, сформовані формальними та неформальними утвореннями суспільно-економічних формацій, які впливають на поведінку учасників ринку) та інститутів (організаційно оформлена система правил і норм), які консолідовано у формі організації (підприємства, інфраструктура, державні органи), закону (нормативно-правові акти) та функції-правила (ринку, ціноутворення, конкуренція, праця, власність, підприємство) у процесі еволюції ринкового механізму [4].

Слід підкреслити, що у сфері інституційного забезпечення інституції з точки зору інвестиційного процесу набувають специфічних рис, зумовлених особливістю суспільних та економічних відносин у цій сфері. Вони регламентують насамперед відносини між індивідами, організаціями та державою, що виникають у процесі інвестування капіталу [11].

Таким чином, інституційне забезпечення інвестиційної діяльності – це сукупність державних і недержавних інституцій, які забезпечують наявність правових, організаційних і економічних умов, необхідних для провадження і розвитку інвестиційної діяльності [12, с. 109].

Щодо інституційного забезпечення інвестиційної діяльності лісового сектору економіки, то в першу чергу слід зазначити, що лісовий сектор – це складна організаційно-економічна система, яка поєднує зацікавлених суб'єктів господарювання, державні й громадські установи й організації, які забезпечують функціонування й взаємозв'язок ланок міжгалузевого ланцюга «лісове господарство – лісопереробка – ринок лісосировини і лісопродукції» [10, с.222-225], створюючи належне технічне, фінансово-інвестиційне, інноваційне, інституціональне, адміністративно-управлінське, науково-методичне, інформаційне, логістичне та інші види забезпечення (див. **рис.**). Із даного визначення випливає, що поняття «лісовий сектор» є значно

Рисунок. Лісовий сектор економіки України [авторська розробка]

ширшим за поняття «лісовий комплекс», адже крім традиційних складових лісового комплексу враховує складну підсистему, якою є ринок лісосировини і лісопродукції, а також стадії поглибленої переробки деревини та інших продуктів лісу, широке використання несировинних якостей лісу [15, с. 125].

ВИСНОВКИ

Лісове господарство дотепер залишається малопривабливим для інвесторів, які бажають отримати швидку віддачу від вкладеного капіталу, тому проблеми активізації інвестування галузі лісового господарства є надзвичайно актуальними. Отже, під інституційним забезпеченням інвестиційної діяльності лісового сектору економіки, на нашу думку, слід розуміти сукупність державних і недержавних інституцій, які забезпечують створення правових, організаційних і економічних умов, необхідних для провадження й розвитку інвестиційної діяльності, спрямованої на: запобігання негативному впливу на навколишнє природне середовище; мінімізацію ресурсоспоживання; підвищення економічної ефективності інвестованого капіталу та на стимулювання ощадливого природокористування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башнянин Г.І. Державне регулювання структурних зрушень в інвестиційній діяльності економіки України / Г.І. Башнянин, С.В. Васильчак. – Львів: Сполом, 2012. – 182 с.
2. Гайдай Т.В. Інституція як інструмент інституційного економічного аналізу [Електронний ресурс] / Т.В. Гайдай. – Режим доступу: http://www.ief.org.ua/Arjiv_ET/Gayday206.pdf.
3. Іншаков О.В. Інституція – ключ до розуміння економічних інститутів / О.В. Іншаков, Д.П. Фролов // Економічна теорія. – 2011. – № 1. – С. 52-62
4. Колеснікова Г.В. Інституційне забезпечення розвитку фінансово-інвестиційної інфраструктури промислового регіону [Електронний ресурс] / Г.В. Колеснікова. – Режим доступу: http://iep.donetsk.ua/publish/sbor/all_text.
5. Мамедов О.Ю. Институционализм – приоритет вторичности? // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2003. – Т. 1. – С. 117-126.
6. Мандибура В.О. Інституційна архітектура власності та закономірності її функціонування / Мандибура В.О. // Інституційна архітектура та механізми економічного розвитку: Матеріали наукового симпозиуму. – Х.: ХНУ, 2005. – С. 110-116.
7. Николюк О.М. Институциональная экономика: ключові положення та основні поняття / О.М. Николюк // Сталій розвиток економіки. – №5(22). – 2013. – С. 43-50.
8. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки [Електронний ресурс] / Д. Норт. – Режим доступу: <http://www.schumpeter.ru/content/Nort-institutes.pdf>.
9. Пилипенко Г.М. Категоріальне оформлення поняття інститут: проблеми і перспективи інституціональної теорії / Г.М. Пилипенко // економічний вісник НГУ. – №4. – 2008. – С. 12-18.
10. Прокопенко О. В. Види інвестиційної діяльності за впливом на стан навколишнього природного середовища / О. В. Прокопенко, О. В. Клименко // Сталій розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях: матеріали Третьої наук.-практ. конф., м. Бахчисарай, 15-16 вересня 2011 р. – Сімферополь: ПП «Підприємство Фенікс», 2011. – С. 222-225.
11. Про затвердження методики визначення критеріїв євроінтеграційної складової державних цільових програм. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 16.03.2005 року №62 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-05>.
12. Сілюкова С.М. Нормативно-правове та інституційне забезпечення державного регулювання розвитку інвестиційного потенціалу регіонів України / С.М. Сілюкова // Вісник Академії митної служби України. Серія: Державне управління. – № 1 (8). – 2013. – С. 105-111.
13. Соколовський Д. Підхід до визначення базових понять інституціонального дискурсу // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Економічна. Випуск 31-1(117). – Донецьк, Дон НТУ, 2007. – 270 с.

14. Шпикуняк О. Г. Институциональное обеспечение развития та регулювання аграрного ринку: аналітична оцінка / О. Г. Шпикуняк // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 150-157.
15. Шубалий О.М. Перспективи трансформації лісового сектору на засадах сталого розвитку / О.М. Шубалий // Економічний форум. – 2014. – № 3. – С. 122-127.
16. Ostrom E. Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action / E. Ostrom. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – P. 51.

REFERENCES

1. Bashnyanyn H.I., Vasylychak S.V. Derzhavne rehulyuvannya strukturnykh zrushen' v investytsiyniy diyal'nosti ekonomiky Ukrainy [State regulation of structural changes in the investment activity of Ukrainian economy]. L'viv, Spolom, 2012, 182 p. [in Ukrainian].
2. Hayday T.V. Instytutsiya yak instrument instytutsiynoho ekonomichnoho analizu [Institution as an instrument of institutional economic analysis]. Available at: http://www.ief.org.ua/Arjiv_ET/Hayday206.pdf [in Ukrainian].
3. Inshakov O.V., Frolov D.P. Instytutsiya – klyuch do rozumynnya ekonomichnykh instytutiv [Institution - the key to understanding economic institutions]. Ekonomichna teoriya, 2011, no. 1, pp. 52-62 [in Ukrainian].
4. Kolesnikova H.V. Instytutsiynе zabezpechennya rozvytku finansovo-investytsiynoyi infrastruktury promyslovoho rehionu [Institutional support for the development of financial and investment infrastructure of industrial region]. Available at: http://iep.donetsk.ua/publish/sbor/all_text [in Ukrainian].
5. Mamedov O.Yu. Institucionalizm – prioritet vtorychnosti? [Institutionalism - secondary priority?]. Ekonomicheskij vestnik Rostovskogo gosudarstvennogo universiteta, 2003, vol. 1, pp. 117-126 [in Russian].
6. Mandybura V.O. Instytutsiynа arkhitektonika vlasnosti ta zakonirnosti yiyi funktsionuvannya [Institutional architectonic patterns of ownership and its operation]. Instytutsiynа arkhitektonika ta mekhanizmy ekonomichnoho rozvytku: Materialy naukovoho sympoziumu, Kharkiv, KHNU, 2005, pp. 110-116 [in Ukrainian].
7. Nykolyuk O.M. Instytutsional'na ekonomika: klyuchovi polozhennya ta osnovni ponyattya [Institutional economics: Key terms and basic concepts]. Stalyy rozvytok ekonomiky, no. 5 (22), 2013, pp. 43-50 [in Ukrainian].
8. Nort D. Instytutsiyni, instytutsiynа zmينا ta funktsionuvannya ekonomiky [Institutions, institutional change and the economy]. Available at: <http://www.schumpeter.ru/content/Nort-institutes.pdf> [in Russian].
9. Pylypenko H.M. Katehorial'ne oformlennya ponyattya instytut: problemy i perspektivy instytutsional'noyi teorii [Categorical design of institute concept: problems and perspectives of institutional theory]. Ekonomichnyy visnyk NHU, no. 4, 2008, pp. 12-18 [in Ukrainian].
10. Prokopenko O.V., Klymenko O.V. Vidy investytsiynoyi diyal'nosti za vplyvom na stan navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyshcha [Types of investment activities by the impact upon the environment]. Stalyy rozvytok ta ekolohichna bezpeka suspil'stva v ekonomichnykh transformatsiyakh: materialy Tret'oyi nauk.-prakt. konf., m. Bakhchysaray, 15-16 veresnya 2011, Simferopol', PP "Pidpryyemstvo Feniks", 2011, pp. 222-225 [in Ukrainian].
11. On approval of methods for determining criteria of European integration component of government programs. Order of the Ministry of Economy and European Integration of Ukraine of 16.03.2005 no. 62. Available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-05> [in Ukrainian].
12. Silyukova S.M. Normatyvno-pravove ta instytutsiynе zabezpechennya derzhavnoho rehulyuvannya rozvytku investytsiynoho potentsialu rehioniv Ukrainy [Legal and institutional support of state regulation of the investment potential of regions of Ukraine]. Visnyk Akademiyi mytnoyi sluzhby Ukrainy, Seriya: Derzhavne upravlinnya, no. 1 (8), 2013, pp. 105-111 [in Ukrainian].
13. Sokolovskiy D. Pidkhdid do vyznachennya bazovykh ponyat' instytutsional'noho dyskursu [Approach to the definition of basic concepts of institutional discourse]. Naukovi pratsi Donets'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu, Seriya: ekonomichna, vol. 31-1 (117), Donetsk, Don NTU, 2007, 270 p. [in Ukrainian].
14. Shpykulyak O.H. Instytutsional'ne zabezpechennya rozvytku ta rehulyuvannya ahrarnoho rynku: analitychna otsinka [Institutional basis of the development and regulation of agricultural market: analytic evaluation]. Ekonomika APK, 2010, no. 4, pp. 150-157 [in Ukrainian].
15. Shubalyy O.M. Perspektyvy transformatsiyi lisovoho sektoru na zasadakh staloho rozvytku [Prospects for the transformation of the forest sector on sustainable development basis]. Ekonomichnyy forum, 2014, no. 3, pp. 122-127 [in Ukrainian].
16. Ostrom E. Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge, Cambridge University Press, 1990, 51 p.

Український журнал
«ЕКОНОМІСТ»
з 2011 року представлений
у міжнародній економічній
наукометричній базі RePEc.
У зв'язку з розширенням
розміщення публікацій
в RePEc з 2013 року

ЗМІНЮЮТЬСЯ ВИМОГИ
до змісту статей.
Уважно слідкуйте
за інформацією
в наступних
номерах журналу
і на сайті
<http://ua-ekonomist.com>